

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

		advancing lexical-grammatical skills of secondary school students	
1849.	Ermekova R., Amzina K., Adambay Sh.	Methods of using icts in teaching english language in kazakhstan	7852
1850.	Baltabai S.K.	Top online platforms for improving listening skills in foreign language teaching	7856
1851.	Imangaliyeva M.	Analyzing the impact of open educational resources on academic achievement	7862
1852.	Kaldybay M.	Self - study in learning foreign language	7866
1853.	Konakbayeva A.B.	From conventional to multimodal reading: new approaches in teaching english	7869
1854.	Ryskulbek A. Kh., Kaliyeva A. A.	Modern innovations in teaching foreign languages	7873
1855.	Shander D.	The english language acquisition: Why are you still unable to speak it?	7878
1856.	Tangatar A.	The role of graphic organisers in teaching writing skills	7882
1857.	Yerbulatova Zh. M.	Modern innovations in teaching foreign languages	7886
1858.	Zhangabek A. O.	Digital storytelling in efl: enhancing writing and reading skills	7889
1859.	Абай Е. С.	Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын пікірталас әдісі туралы	7896
1860.	Акимбекова К.Ж.	Феномен фальшивой дружбы в рассказе оскара уайльда «преданный друг»	7898
1861.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	7903

1862.	Дүйсенғали Б. Ж., Ақылбаева Ж. Қ.	«Shadowing» (көлеңкелі қайталау) әдісінің білім беру құралы ретінде оқушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға әсері	7907
1863.	Жаңабай Д. А.	Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін көркем әдебиетті пайдалану	7910
1864.	Кайратова А. К.	Современные технологии в обучении иностранным языкам: инновации и перспективы	7912
1865.	Кульжин Қ. Н.	Повышение мотивации и учебной активности обучающихся через нейросетевые технологии в веб-приложениях	7915
1866.	Ма мырова Ф. Н.	Инновационные технологии в реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода к обучению иностранным языкам в вузе	7919
1867.	Нәрібек Б. С.	Мектептегі ағылшын тілін оқыту үдерісіне мобильді құрылғыларды кіріктіру	7924

ПОДСЕКЦИЯ 13.2 КОНСОЛИДАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

1868.	Amirbekov M. M., Makhambetova Zh. T.	The problem of bullying among adolescents in the republic of kazakhstan	7926
1869.	Bektaу N.S.	Review on the effectiveness of digital teaching tools in the school education process	7929
1870.	Kaliyeva A. A., Ryskulbek A. Kh.	Enhancing students' motivation and engagement through inquiry-based learning	7931
1871.	Tazhibay A. M.	Influence of professional guidance for the effective career choice	7937
1872.	Аубакирова С. Т.	Тілдік білім – құндылық бағдар қалыптастырудың маңызды құралы	7942
1873.	Амангелди Д.	Балалардың даму қабілеттіліктеріне деген кеңістікті қалыптастырудағы	7947

		шахмат ойынының маңызы	
1874.	Әшір А. С.	Аз қамтылған отбасындағы балаларды мектеп ортасына әлеуметтендіру	7950
1875.	Әшір А. Т.	Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бастауыш сынып оқушыларын психологиялық қолдау	7953
1876.	Байтуған Г.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда цифрлық технологияларды пайдалану	7956
1877.	Гайсин А. И.	Сущность понятия «эмоциональное неблагополучие студентов»	7959
1878.	Горбунова К. В.	О психологической природе ценностных представлений как регуляторов поведения личности	7962
1879.	Дарбаева Г. Қ.	Цифрлық дәуірде педагог-психологтардағы кәсіби Стресс мәселелері	7966
1880.	Даулетқызы А.	Режиссерлік ойын арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін дамыту	7969
1881.	Джаппарова Л.А.	Университет жағдайында шетел студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру	7973
1882.	Дихан А. Б.	Жаңа форматтағы педагогиканың даму үрдісі мен мәселелері	7976
1883.	Ерқасым Н. Т.	Аз қамтылған отбасы балаларын әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық шарттары	7980
1884.	Ермекова С. А.	Метанавық целеполагания: возможности развития через систему профессиональной ориентации	7984
1885.	Жапекова М. Н.	Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасына эмоционалды интеллекттің ықпалы	7988
1886.	Жумабай Ә. К.	Жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру мәселелері	7993
1887.	Жумабекова Ф.	Синдром самозванца среди зуммеров: влияние цифровых технологий и социально-культурных факторов	7998
1888.	Задаев О. Т.	Болашақ әлеуметтік педагогтердің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру: теориялық және	8001

		практикалық аспектілер	
1889.	Исмаил Н.	Балалар үйіндегі жеткіншектерді еңбекке баулуды әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың жүйесі	8003
1890.	Кабдуалиева А. Ж.	Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности образовательной организации	8006
1891.	Кошенова М. М.	Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың заманауи көрінісі	8011
1892.	Кудайбергенова А. Т.	Жасөспірімдердің оқу мотивациясын қалыптастыру мүмкіндіктері	8015
1893.	Кулдашева Н.У.	Студенттердің психологиялық денсаулығын зерттеу ерекшеліктері	8017
1894.	Кулдашева Н.У. Ырымбаева Н. А.	Болашақ педагогтардың цифрлық мәдениетін дамыту жолдары	8020
1895.	Кульмагамбетова Г. С.	Процесс ознакомления с предметным миром как инструмент развития словарного запаса у детей младшего дошкольного возраста	8023
1896.	Куршева А. В.	К проблеме влияния родительского стиля воспитания на развитие самооценки у детей	8028
1897.	Кусаинова Т. К.	Библиотерапия арқылы жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері	8032
1898.	Қабдулуахит М. Б.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдарымын бағалау	8035
1899.	Лукашкина А. Т.	О некоторых психологических проблемах детской одаренности	8039
1900.	Моминова Г. М.	Творческий потенциал школьников как фактор успешной академической социализации	8043
1901.	Мұратқызы А., Байтана Ә. Е.	Театр педагогикасы тарихының оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда қолданылуы	8046
1902.	Мұратова Д. Т.	Арт-терапия әдістерімен жасөспірімдердің өзіндік қарым-	8051

		қатынасын оңтайландыру	
1903.	Нуриева Д. Р.	Цифровая трансформация педагогики: роль информационных технологий в повышении квалификации преподавателей	8055
1904.	Сабыржан А. Б.	Эмиль реджио педагогикасы негізінде балалардың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың мүмкіндіктері (ересек топ)	8059
1905.	Сарқыт Е. М.	Ж.Аймауытовтың қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған білім беру мазмұны және әлемдік әдістемелік ұстанымдармен сабақтастық	8062
1906.	Соколова К. И.	Исследование трудностей обучения студентов с СДВГ	8065
1907.	Спандияр П. Ж.	Инновациялық мектептер жағдайында жеткіншектердің мамандық таңдау мотивациясын қалыптастыру	8069
1908.	Сұлтанова А. Н.	Жобалық оқыту әдісі оқушылардың мотивациясын арттыру құралы ретінде	8072
1909.	Тайгарина А. Э.	Психикалық дамуы тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларының инклюзивті ортаға бейімделу ерекшеліктері	8076
1910.	Тұрлыбаева Ж. С.	Шетелдік оқушыларды қазақстанның білім беру жағдайына бейімдеудің ерекшеліктері	8079
1911.	Туранова А. А.	Бейімдік дене шынықтыру арқылы аутизм синдромы бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу	8082
1912.	Хайруллина Д. Е.	Мектептегі кәсіби бағдар беру жұмысы негізінде жасөспірімдердің саналы кәсіп таңдауын жетілдіру	8085
1913.	Чикова И. В.	О некоторых аспектах развития субъектности студента вуза: реалии и перспективы	8094
1914.	Шарапатова Р. Ж.	Бесінші сынып оқушыларын негізгі мектепке бейімдеу	8097

**ПОДСЕКЦИЯ 13.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

1915.	Аблаева Н. М., Волчихин А.А.	Проблемы физического развития в современном мире у подростков.	8101
1916.	Актаева А.Г., Мысан В.В.	Использование современных технологий (виртуальная реальность (vr) и цифровые тренажеры) в обучении и подготовке спортсменов и учащихся в возрасте 16-21 года.	8104
1917.	Алдабергенова Ж.Б.	Күш төзімділікті дамыту маңызы.	8106
1918.	Амантаева А.Б.	Биологические ритмы стрелков: влияние режима дня на точность.	8107
1919.	Асылханова Л.Д.	Құзыреттілік тәсілін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының ағылшын тіліндегі биология бойынша білім сапасын арттыру.	8112
1920.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстан республикасындағы есірткілікті үгіттеу: журналистикалық зерттеу.	8115
1921.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстандағы есірткіге тәуелділіктің қазіргі бейнесі және жастардың пікірі.	8118
1922.	Бусурман Д. Қ.	Оптимизация тренировочного процесса в беге на средние и длинные дистанции для школьников.	8124
1923.	Бейсекеева А.	Особенности подготовки дзюдоистов к соревнованиям различного уровня.....	8127
1924.	Бактыбай Н.К.	Жас боксшылардың дене қасиеттерін жетілдіру әдістері.	8128
1925.	Бақытжан Н.	Қазақтың ұлттық ойындары арқылы ойлау қабілеттері дамыту.	8133
1926.	Бойцова З.	Влияние психологической подготовки на результаты спортсменов в стендовой стрельбе.	8136
1927.	Болатов Б.Б.	Бокспен айналысатын 10-12жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамыту әдістемесі.	8138
1928.	Гончарук А.А.	Современные тенденции предмета физическая культура в общеобразовательной школе.	8140
1929.	Гуралевич Н.	Роль капитана в организации командной игры в волейболе.	8142
1930.	Даулет Д. Қ.	Психологическая подготовка дзюдоистов на соревнованиях.	8144
1931.	Дәуренбек А.	Дене шынықтырудың адамның ақыл-ой қызметіне әсері.	8146

1932.	Достов И. Б.	Бес асық қазақ халқының ойыны және оның қазіргі қоғамдағы маңызы туралы.	8150
1933.	Дауменов А.Б., Хамзин С.О.	История развития бокса как спортивной дисциплины.	8153
1934.	Елшибек Б.Ч., Ем Н.С.	Влияние занятий физической культурой на развитие когнитивных функций у детей младшего школьного возраста (7-10 лет).	8155
1935.	Ержанқызы А.	Волейбол арқылы 11-12 жас аралығындағы жасөспірімдердің физикалық қасиеттері мен дене дамуын арттыру.	8158
1936.	Есіркеп Қ. Ж.	Бастауыш сыныпта ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту.	8160
1937.	Еспембетова Г.	Дене шынықтыру құралдарын қолданудың педагогикалық технологиялары көмегімен жас еркін күрескерлердің дене қасиеттерін дамыту.	8164
1938.	Жемпеисова Ә.	Дене тәрбиесі барысында үйрету және дамыту негіздері.	8165
1939.	Жолдубаев А.А., Кожегалденов А.Г.	Роль бокса в физическом развитии подростков: влияние на здоровье, мотивацию и социальную адаптацию.	8169
1940.	Жулсаитова Г.Е.	Жаһандану жағдайында қазақтың ұлттық сәндік қолданбалы өнерінің рөлі.	8171
1941.	Закутняя С. Н.	Этические аспекты организации и проведения сурдлимпийских игр: взгляд тренеров и спортсменов.	8174
1942.	Иванова Д.	Влияние волейбола на физическое и психологическое развитие подростков.	8180
1943.	Изтаев Н.А.	Кибер алаяқтыққа қарсы тұрудағы құқықтық зерттеу: заманауи тенденциялар және әлемдік тәжірибелер.	8183
1944.	Иргетаева Т.М.	Жасөспірімдер волейболы: болашақ чемпиондарды тәрбиелеуді жетілдіру.	8187
1945.	Ильясов Ә. Е.	Жоо - дағы дене шынықтырудағы денсаулық сақтау технологиясы.	8190
1946.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8192
1947.	Какен А.Д.	14-15 жас аралығындағы баскетболшылардың жылдамдық-	8195

		күш қабілеттерін дамыту әдістемесі.	
1948.	Какимжан Н.	Дене тәрбиесінің жаңа технология арқылы баланы оқыта отырып, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.	8197
1949.	Күнтуған Ж.М.	Қазақстандағы ауа ластануы мен басқа да экологиялық аспектілеріне қатысты жаңа мемлекеттік құжаттарын талдау.	8201
1950.	Құрманова Ж. Қ.	Гендерные особенности судейства в волейболе: сравнительный анализ эффективности мужчин и женщин в роли арбитров.	8204
1951.	Касымова М.А.	Влияние карате на показатели выносливости у спортсменов 15–17 лет.	8208
1952.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8211
1953.	Лазарь Д. Д., Сериков Т.Р.	Формирование командной работы, через спортивные игры.	8214
1954.	Мамырхан Н.	Баскетбол секциясында шұғылданатын 12-13 жас жасөспірімдердің дене дайындығы мен функционалдық жағдайын дамыту әдістемесі.	8216
1955.	Мухтарова А.	Дене шынықтыру физиологиялық және биохимиялық негіздері.	8218
1956.	Mukhanova К.В.	The impact of sports on society.	8222
1957.	Нүсіпақын А.	Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің әдістемелік белсенділігін арттыру жолдары.	8224
1958.	Нугманова Г. М.	Ұлттық ойындардың оқушыларға үйрете отырып, бала бойындағы негізгі қасиеттерінің дамыту ерекшелігі.	8227
1959.	Оразғалиев А., Маратов Ч.	Футбол и образование: совмещение спорта и учёбы.	8232
1960.	Нурмагамбетова К. К.	Спортивная акробатика и олимпийское движение: барьеры и перспективы включения.	8234
1961.	Петренко Д.	Особенности тренировочного процесса спортсменов по академической гребле.	8236
1962.	Подсухина Е.Е.	Особенности психологической подготовки связующего игрока в профессиональном волейболе.	8238
1963.	Рахимова Ж.	Реабилитация травм в волейболе.	8243
1964.	Ракишев Ж.С.	Көшбасшылық – жастардың жеке тұлғалық дамуының негізі.	8245

1965.	Рахимова Ж.	Профилактика и реабилитация в волейболе.	8247
1966.	Серікбай А.	Дене шынықтыру жаттығуларының оқушылардың ағзасына тигізетін әсері.	8250
1967.	Серікова З.Қ.	Джиу-джитсуда (файтинг) техникалық-тактикалық іс-қимылдардың оқу процесін құру ерекшеліктері.	8254
1968.	Серикбаев Б.Т.	Дене шынықтыру мен спортты дамытудың өзекті мәселелері, үрдістері мен перспективалары.	8257
1969.	Сирлибаев М.К.	Білім берудегі гендерлік көзқарас мәселелері бойынша дене шынықтыру мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту.	8259
1970.	Сұлтанов Б.Е.	Влияние сотрудничества с тренером на карьеру и достижение спортсмена.	8264
1971.	Сұңғатолла М.	Профилактика травм у юных баскетболистов: анализ наиболее частных повреждений и методы их предотвращения.	8266
1972.	Темірғали Т.А., Басшибаев А.А.	Травмы в греко-римской борьбе: причины и профилактика.	8269
1973.	Тасқын А.	Студент жастардың дене тәрбиесімен үнемі айналысулары салауатты өмір салтын қалыптастыру негізі.	8271
1974.	Темиргалиева С.Е.	Современные вызовы и перспективы развития системы образования и воспитания в республике казахстан.	8275
1975.	Тлемисова К.К.	Психология победителя: что отличает чемпионов в волейболе.	8278
1976.	Toleukhanova А.А.	Factors contributing to the termination of athletic careers among sports major students.	8282
1977.	Төрегелді А.	Дайындықтың бастапқы кезеңінде 9-10 жас қаратәшілерге спорттық қозғалыстарды үйретудің техникасы мен әдістемесі.	8284
1978.	Тюлюбаев Д.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	8286
1979.	Тюлюбаев Д., Кагенов А.	Физическое развитие детей 4–5 классов с использованием цифровых технологий в подвижных играх.	8288
1980.	Тюлюбаев Д.Б.,Кагенов А.Р.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы	8289

		повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	
1981.	Тлеуберген А.Ж., Айтореева М.А.	Дене шынықтыру мен спорттың тұлға дамуына ықпалы.	8292
1982.	Умирова Д. Р.	Развитие двигательных навыков у детей младшего дошкольного возраста с помощью физкультурных праздников.	8294
1983.	Ушенина Е.С.	Оздоровительные физические упражнения при внутренних факторах риска у учащихся 9 классов.	8296
1984.	Ушенина Е.С.	Методы оценки психологического состояния спортсменов по пауэрлифтингу и их эффективность.	8302
1985.	Фарит Ж.	Әйелдердің еркін күресіндегі психологиялық қолдау мен қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы.	8306
1986.	Хватюк Д.	Травмы в пауэрлифтинге: причина и профилактика№	8308
1987.	Шилибаев Н.А.	Орта мектеп жасындағы оқушылардың техникалық дайындағының әдістемелік ерекшеліктері.	8311
1988.	Шилибаев Н.А.	Спорттық ұйымдардағы қаржылық менеджмент.	8313

В ходе анализа нами выявлены различные подходы к воспитанию, каждый из которых оказывает особое, уникальное воздействие на формирование личности, а также самооценки детей. Понимание механизмов родительского воспитания позволяет разрабатывать эффективные стратегии помощи семьям, направленные на создание благоприятных условий для гармоничного развития личности ребенка.

Список использованных источников

1. Baumrind D. Current patterns of parental authority // *Developmental Psychology*, Vol. 4, № 1, pt. 2, 1971, P. 1-103.
2. Martin J.A. A longitudinal study of the consequence of early mother-infant interaction: A microanalytic approach // *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 1981, 190 p.
3. Адлер А. Индивидуальная психология // *История зарубежной психологии. 30-60 годы XX века: Тексты* / П.Я. Гальперин, А.Н. Ждан. М.: Издательство Московского университета, 1986, С. 131-140.
4. Саготовская Л.Г. Воспитание личности в условиях семейного коллектива. - Томск : Изд-во Университета, 1971, 64 с.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: Феноменология развития, детство, отрочество / В.С. Мухина. - М.: Академия, 2003, 456 с.
6. Rosenberg M. *Society and the adolescent selfimage*. – Princeton: Princeton University Press, 1965. – 340 p.
7. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Под редакцией Д.И. Фельдштейна, 2-е изд.. - М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997, 352 с.
8. Семья в психологической консультации / Под ред. В.В. Столина, А.А. Бодалева. - М.: Педагогика, 1989, 208с.

ӘОЖ 37.0:159.9

БИБЛИОТЕРАПИЯ АРҚЫЛЫ ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Кусаинова Томирис Кайырлыовна

tamiris.2003@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Жоғары Білім беру мектебінің студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к. Қ.С.Кенжебаева

Жеткіншек жаста тұлғалық дамудың ең маңызды кезеңі өтеді, бұл кезеңде жасөспірімнің өзіндік «Мен» бейнесі қалыптасып, өмірлік құндылықтарға деген қатынасы айқындала бастайды. Осы кезеңде дұрыс бағытталған тәрбиелік ықпалдардың маңызы зор, өйткені жасөспірім өзін, өз ортасын, қоғамды танып-білуге ұмтылады. Осыған байланысты жеткіншектердің құндылық қатынастарын дұрыс қалыптастыру – заманауи педагогика мен психологияның негізгі міндеттерінің бірі болып отыр. Құндылық қатынастар адамның рухани, әлеуметтік және адамгершілік дамуына негіз болады. Осы ретте, кітап арқылы тәрбиелеу – яғни библиотерапия әдісі – жеткіншек тұлғасын дамытуда тиімді құрал ретінде қарастырылады.

Библиотерапия – көркем әдебиетті психологиялық-педагогикалық мақсатта қолдану әдісі. Бұл термин алғаш рет XX ғасырдың басында қолданысқа еніп, клиникалық жағдайларда әдеби шығармалар арқылы адамның эмоционалдық жағдайын түзету құралы

ретінде қалыптасты. Қазіргі таңда библиотерапия ұғымы кеңейіп, тек психотерапевтік ғана емес, сондай-ақ тәрбиелік және дамыту бағытында да қолданылады [1]. Бұл әдістің жасөспірімдердің ішкі жан дүниесіне әсер ету, оларда рефлексия мен өзін-өзі тану механизмдерін дамытуға қабілеттілігі жоғары екені дәлелденіп отыр. Библиотерапияның бірнеше түрлері бар: классикалық (жеке оқуға негізделген), топтық (талқылауға бағытталған), креативті (шығармашылық элементтермен ұштастырылған), және интерактивті (мультимедиялық тәсілдер арқылы жүзеге асырылатын). Бұл әдіс түрлі салаларда – медицинада, психологияда, білім беру жүйесінде – кеңінен қолданылуда, әсіресе тұлғаның құндылық әлемін қалыптастыруда оның әлеуеті жоғары.

Жеткіншек кезең – балалықтан ересектікке өту аралығындағы өтпелі әрі күрделі даму сатысы. Бұл жастағы балалардың когнитивтік және эмоционалдық жүйесі қарқынды дамиды, өз-өзіне, өзгелерге және қоршаған ортаға деген көзқарасы түбегейлі өзгереді. Жасөспірімдер бұл кезеңде өзіндік құндылық бағдарларын қалыптастырып, өмірлік ұстанымдарын іздейді. Дәл осы шақта олардың дүниетанымы мен сенім жүйесін қалыптастыруға көркем әдебиеттің, яғни библиотерапиялық әдістердің әсері мол. Құндылық бағдарлар – жеке тұлғаның мінез-құлқы мен таңдауларына бағыт-бағдар беретін ішкі тірек жүйесі. Олар өмірлік мағынаны тануға, адамгершілік ұстанымдарды қалыптастыруға және әлеуметтік байланыстарды реттеуге көмектеседі. Сонымен қатар, жеткіншектердің эмоциялық дамуы – өз сезімдерін тану, түсіну және басқару қабілеттері – мен әлеуметтік дамуы – қарым-қатынас орнату, топ ішінде әрекет ету дағдылары – осы кезеңде қалыптасып, жетіле түседі. Бұл қасиеттер тұлғаның болашақтағы әлеуметтік бейімделуіне және қоғаммен үйлесімді байланыс орнатуына тікелей ықпал етеді [3].

Библиотерапия – көркем әдебиетті тұлғаның ішкі дүниесіне бағытталған психологиялық және педагогикалық құрал ретінде қолданудың тиімді әдісі. Жеткіншек жастағы тұлғада өзін-өзі тану, өмірлік ұстанымдарын қалыптастыру мен рефлексиялық қабілеттер белсенді түрде дами бастайды. Осы кезеңде дұрыс таңдалған әдеби мәтіндер баланың ішкі әлеміне терең ықпал етіп, оның құндылықтар жүйесін қалыптастыруға тікелей әсер ете алады. Библиотерапияның әсер ету механизмдерін бірнеше негізгі бағыт бойынша қарастыруға болады [2].

Біріншіден, әдеби мәтін арқылы тұлғалық рефлексияны дамыту үдерісі жүзеге асады. Әдеби шығарманы оқу барысында жеткіншек кейіпкерлердің ішкі күйін, әрекеттерін, шешім қабылдау процестерін талдай отырып, өзіндік ой жүгіртуге дағдыланады. Бұл оқырманды өз өмірімен салыстырып, жеке тәжірибесіне рефлексивтік көзқараспен қарауға итермелейді. Рефлексия – тұлғаның ішкі дамуының негізі ретінде, өз-өзіне есеп беру, өзінің эмоциялық, мінез-құлықтық ерекшеліктерін түсіну дағдысын жетілдіреді. Осылайша, әдебиет оқырманға өзін тануға, ішкі қайшылықтарын түсінуге және түзетуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, көркем шығармалардағы кейіпкерлермен сәйкестендіру механизмі арқылы жеткіншек өзін белгілі бір образдармен салыстырып, олармен ұқсастық табуға ұмтылады. Бұл үдеріс – жасөспірімнің ішкі әлеуетін оятатын және өзін нақты өмірлік жағдайларда елестетіп көруге мүмкіндік беретін психологиялық тетік. Сәйкестендіру барысында оқырман кейіпкердің бойындағы жағымды қасиеттерді бойына сіңіруге, жағымсыз мінездерден аулақ болуға бейімделеді. Бұл тұлғалық бағыт-бағдардың, мінез-құлықтық үлгілердің қалыптасуына, сонымен қатар, моральдық-этикалық бағдарлардың бекітілуіне негіз болады.

Үшіншіден, көркем мәтіндер эмпатияны, өзіндік баға беруді және сын тұрғысынан ойлауды қалыптастыруға едәуір ықпал етеді. Әдеби кейіпкерлердің ішкі жан дүниесімен байланыс орнату – оқырманның эмоционалдық сергектігін дамытады, яғни ол біреудің жағдайын түсініп, сезінуге қабілетті бола бастайды. Сонымен қатар, кейіпкердің іс-әрекетіне, оқиғалардың дамуына сыни тұрғыдан баға беру арқылы жеткіншек өзіндік пікір айту дағдысын меңгереді. Сын тұрғысынан ойлау – жеке тұлғаның қоршаған ортаны, әлеуметтік құбылыстарды терең түсініп, ой елегінен өткізу қабілетін жетілдіреді.

Осы үш бағытта дамитын әсер ету механизмдері библиотерапияны тек оқу үдерісі емес, сонымен бірге тұлғаның ішкі әлемін тәрбиелеудің, өмірлік құндылықтарын айқындаудың

тиімді тәсілі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Жеткіншектердің тұлғалық дамуы мен адамгершілік тәрбиесіне бағытталған жүйелі оқылым – олардың өзін-өзі тануына, ішкі жан дүниесін үйлестіруіне және әлеуметтік ортаға бейімделуіне жағымды ықпал етеді.

Кесте 1- Библиотерапияның жеткіншектерге әсер ету механизмі

Әсер ету бағыты	Механизмі мен сипаттамасы
Тұлғалық рефлексияны дамыту	Әдеби мәтіндер арқылы жасөспірім өзінің ішкі әлемін тануға, ойлануға, сезімдерін талдауға дағдыланады. Кейіпкердің ішкі жан дүниесін зерттеу арқылы өзін түсінеді.
Көркем образдармен өзін сәйкестендіру	Жасөспірім өз өміріндегі жағдайларды әдеби кейіпкерлер өмірімен салыстыра отырып, өзін сол кейіпкердің орнына қойып көреді. Бұл өзіндік танымды тереңдетеді.
Эмпатия, өзіндік баға және сын тұрғысынан ойлау	Әдеби сюжеттер мен кейіпкерлер әрекеттерін талдай отырып, жеткіншек жанашырлық танытуды, әділ бағалауды және түрлі көзқарастардан қарауды үйренеді.

Құндылықтық қатынастар – тұлғаның рухани және әлеуметтік дамуын айқындайтын іргелі психологиялық-педагогикалық категория. Жеткіншек жаста бұл қатынастардың қалыптасуы өзекті кезеңге өтеді, себебі дәл осы жас межесінде адам өзін тұлға ретінде тануға, ішкі ұстанымдары мен өмірлік маңыздылықтарды саралауға бейімделеді. Мұндай күрделі үдеріске ықпал етудің ең нәтижелі құралдарының бірі – көркем әдебиет. Әдебиет тек таным көзі ғана емес, сонымен қатар моральдық-этикалық рефлексияның тетігі ретінде әрекет етеді. Ол жасөспірімге тек ақпарат беріп қана қоймай, өз өмірін, сезімін, сенімін, ұстанымын қайта қарап, белгілі бір құндылықтарға бағытталып өмір сүруге ықпал етеді.

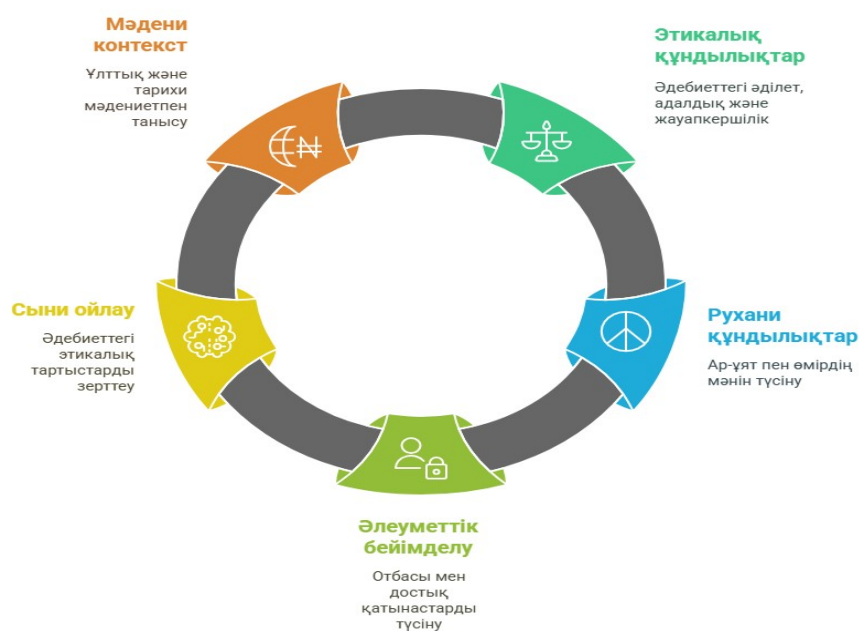
Көркем әдебиетте бейнеленген этикалық, рухани және әлеуметтік құндылықтар жас оқырман үшін ішкі бағдар қызметін атқарады. Этика саласында – әділет, адалдық, жауапкершілік сияқты құндылықтар тұлғаның мінез-құлқын реттесе; рухани салада – ар-ұят, рух тазалығы мен өмірдің мәнін ұғынуға жол ашады; ал әлеуметтік аспект – отбасылық, достық, азаматтық қатынастар аясында жеке тұлғаның әлеуметтік бейімделуіне алғышарт жасайды. Әдеби туындылардағы этикалық тартыстар мен моральдық дилеммалар оқушының сыни ойлау қабілетін оятып қана қоймай, оның шынайы өмірдегі таңдауларына тікелей әсер етеді [3].

Көркем мәтін арқылы ұсынылатын өмірлік ұстанымдар – жақсылық пен жамандықтың ара жігін ажырату, адамға жанашырлық таныту, қиындықпен күресуде табандылық көрсету – жасөспірімнің моральдық кеңістігін құрылымдауға септігін тигізеді. Бұл ұстанымдар тек теориялық деңгейде ұсынылмай, кейіпкерлердің әрекеті, ішкі тартысы, моральдық шешімдері арқылы көрініс табады. Нәтижесінде оқырманда сол мәселелерге деген жеке көзқарас пен өмірлік қатынас қалыптасады. Мұндай эмоционалды және ойлы қабылдау тұлғаның ішкі рефлексиясын дамытып, өзіндік ұстанымын анықтауға көмектеседі [4].

Кейіпкерлермен сәйкестендіру үдерісі де маңызды механизмдердің бірі болып табылады. Жеткіншек өз мінезі мен өмірлік жағдайын кейіпкер бейнесімен салыстырып, үлгі не қарсы-үлгі ретінде қабылдай отырып, өзіндік бағдары мен дүниетанымын түзетеді. Көркем шығармалардағы кейіпкерлердің ішкі жан дүниесі, құндылыққа негізделген шешімдері мен олардың салдары – жас оқырманның өзіндік мінезін тануға, өзін-өзі бағалауға және дұрыс моральдық бағыт таңдауына мүмкіндік береді.

Әдебиет жасөспірімге белгілі бір тарихи, мәдени және ұлттық контексте өмір сүруді, сол кеңістікке сай әрекет етуді үйретеді. Мысалы, қазақ әдебиетінде кездесетін батырлар, шешендер мен дана қариялардың бейнесі – ұлттық құндылықтардың тасымалдаушысы. Мұндай кейіпкерлер арқылы оқушы тек адамгершілік қағидаларды емес, сонымен қатар өзінің мәдени болмысын, этникалық сәйкестігін де терең ұғынады. Бұл құбылыс ұлттық тәрбие мен патриотизмді қалыптастыруда да үлкен рөл атқарады. Көркем әдебиет – тек

оқыту құралы емес, жеткіншек тұлғасын құндылықтық тұрғыдан дамытуға бағытталған қуатты тәрбие жүйесі ретінде танылып отыр [5].

Сурет 1- Құндылық қатынастарды қалыптастырудағы көркем әдебиеттің тәрбиелік мүмкіндіктері

Жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастыруда библиотерапиялық әдіс – ерекше маңызға ие педагогикалық феномен ретінде танылды. Әдеби мәтін тұлға ішіндегі когнитивті, эмоционалдық және моральдық процестерді біріктіре отырып, адамгершілік сана мен өзіндік ұстанымдарды дамытады. Көркем әдебиет жасөспірімнің ішкі рефлексиялық алаңын кеңейтіп, оның әлеуметтік әлеммен үйлесімді қатынас орнатуына негіз болады. Сонымен қатар, әдебиеттегі кейіпкерлер мен оқиғалар арқылы жас оқырман шынайы өмірге дайындалып, түрлі құндылықтар мен ұстанымдарды өмірлік тәжірибе ретінде қабылдайды.

Зерттеу жұмысының теориялық маңыздылығы – құндылықтық қатынастарды әдебиет арқылы қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық заңдылықтарын ғылыми негізде сипаттауда. Бұл бағыт жасөспірімнің тұлғалық дамуына әдебиеттің ықпалын жүйелі түрде ашуға мүмкіндік береді. Практикалық маңыздылығы – мектеп, кітапхана және қосымша білім беру мекемелерінде библиотерапияны тиімді қолдануға арналған нақты әдістемелік ұсыныстар беруінде. Әдеби шығармаларды оқу арқылы тәрбиелік ықпал жасау – педагогикалық жұмысты жаңаша ұйымдастырудың және жеткіншек тұлғасына ықпал етудің ұтымды жолдарының бірі болып табылады.

Болашақ зерттеулер аясында библиотерапияны жас ерекшеліктеріне бейімдеу, әдеби жанрлардың әсерін салыстыру, сонымен қатар қазақ әдебиетіндегі моральдық үлгілерді жеткіншек тәрбиесіне жүйелі енгізу мәселелері – жаңа ғылыми ізденістердің көкжиегін кеңейтеді. Бұл бағыт тек педагогика мен психология саласына ғана емес, сонымен қатар әдебиеттану мен мәдениеттануға да ортақ ғылыми-тәжірибелік алаң ұсынуы мүмкін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Sehgal N.K.R., Kambhamettu H., Matam S.P., Ungar L., Guntuku S.C. Exploring Socio-Cultural Challenges and Opportunities in Designing Mental Health Chatbots for Adolescents in India // Journal of Digital Mental Health Studies. – 2025. – №3. – P. 5–13.

2. Jain M., Negi K., Sahni P.S., Brahmi M., Singh N., Srivastava D.P., Kumar J. Neural Underpinnings of Decoupled Ethical Behavior in Adolescents as an Interaction of Peer and Personal Values // Journal of Adolescent Neuropsychology. – 2022. – №4. – P. 17–26.

3. Starovolsky-Shitrit A., Neduva A., Doron N.A., Daniel E., Tsur O. The Value of Nothing: Multimodal Extraction of Human Values Expressed by TikTok Influencers // Media & Youth Psychology Review. – 2025. – №2. – P. 22–34.

4. Wang T., Boden J.M., Biswas S., Choudhary P.K. Absolute Risk Prediction for Cannabis Use Disorder Using Bayesian Machine Learning // Journal of Adolescent Health Analytics. – 2025. – №1. – P. 10–19.

5. Svatonova T., Fucikova A. Nano-topographical Changes in Latent Fingerprint due to Degradation over Time Studied by Atomic Force Microscopy – Option to Set a Timeline? // Advances in Adolescent Forensic Science. – 2025. – №2. – P. 7–14.

ӘОЖ 373

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒЛАРЫН БАҒАЛАУ

Қабдулахит Мөлдір Болатқызы

Kabduluakhitm@gmail.com

6B01201 – Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту білім беру бағдарламасының 3-курс студенті

Ғылыми жетекші - п.ғ.д., профессор Жиенбаева С.Н.

Тақырыптың өзектілігі. Ерте тілдік дағдылар мен сауаттылықты дамытудың маңыздылығы БҰҰ-ның Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы ЮНЕСКО тарапынан адам құқықтары саласындағы жаһандық мәселе ретінде мойындалған. Ерте жастағы балалардың оқу ортасын бағалау бірнеше мақсатқа қызмет етеді - ол тілдік ортаның сапасын сипаттайды, озық тәжірибені анықтауға, бағдарламалар мен араласу шараларын бағалауға көмектеседі, тіпті мемлекеттік саясатты бағыттауға ықпал етуі мүмкін. Дегенмен, балалардың қысқа және ұзақ мерзімді нәтижелерімен мағыналы байланысы бар оқу ортасының қандай компоненттері ең маңызды екендігі туралы пікірталастар жалғасуда. Тарихи тұрғыдан бағалау құрылымдық сипаттамаларға (мысалы, ересектер мен балалар арасындағы қатынас) немесе оқу үдерісіне (мысалы, мұғалім мен бала арасындағы өзара әрекеттестік) негізделіп жүргізілген. Балалардың оқу ортасын бағалау көбінесе бақылауға негізделеді және, әдетте, физикалық кеңістік пен ондағы өзара әрекеттестіктердің жалпылама бір реттік көрінісін ұсынады (Halle et al., 2010) [1]. Мысалы, ерте балалық шақтағы оқу ортасын бағалау шкаласының қайта қаралған нұсқасы (ECERS-R) топ бөлмесінің сапасын кешенді өлшеуге арналған, ол құрылымдық және процестік аспектілерді, соның ішінде тілдік ойлауды бағалайды. Алайда, ECERS-3 балалардың тілдік нәтижелерімен әлсіз байланыс көрсетеді, оны қолдану білім сапасын жақсартуға қажетті әсерге жеткізеді деген сенімді дәлелдер бермейді.

Тіл – бұл күрделі және көпқырлы құрылым. Ол әдетте дыбыстар мен сөйлеу үлгілерін шығаруды (фонетика және фонология), сөздер мен олармен байланысты білімдерді (семантика), сондай-ақ сөз бөліктерін және сөздерді сөйлемдерге біріктіру жүйесін (грамматика) қамтиды. Балалардың оқу ортасын бағалау бірнеше мақсатқа қызмет етеді – ол тілдік ортаның сапасын сипаттайды, озық тәжірибені анықтауға көмектеседі, бағдарламалар мен әдістемесін бағалайды және тіпті мемлекеттік саясатты бағыттауы мүмкін.

Қазақ балабақшаларына арналған еңбектер жазып, ғылыми зерттеулер жүргізген ғалымдардың бірі Б.Баймұратова. Оның «Мектеп жасына дейінгі балалардың байланыстырып сөйлеу тілін дамыту», «Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы», «Балаларды мектепке даярлау», «Біздің кітап» және басқа да еңбектерін атап өтуге болады. Ғалымның пікірінше, балалар тілі - баланың жас ерекшелігіне интеллектуалдық даму деңгейіне байланысты сөйлеу ерекшеліктерінің жиынтығы[2]. Бұл ерекшеліктер фонетикалық (белгілі бір дыбыстар мен олардың тіркесімдерін айту ерекшеліктері), грамматикалық (грамматикалық құрылымдарды қолдану ерекшеліктері),